

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان مطالعه موردی: دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه خوارزمی

(از صفحه 157 تا 178)

دکتر نجلا حریری*

دکتر فهیمه باب الحوائجی**

پریچهر آقا سیدجوادی***

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۰/۱۲

تاریخ انتشار: ۹۳/۱۱/۱۸

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان است. روش پژوهش پیمایشی تحلیلی و ابزار پژوهش، پرسشنامه نگرش مذهبی خدایاری فرد و اعتیاد به اینترنت کیمبرلی یانگ بوده است. جامعه مورد پژوهش، 345 نفر از دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه خوارزمی است که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی برحسب مقاطع تحصیلی انتخاب شده اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون انجام شده است.

* دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران (نویسنده

nadjarahiri@gmail.com

مسئول

** دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران.

[F. Babalhavaeji@gmail.com](mailto:F.Babalhavaeji@gmail.com)

*** کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مسئول کتابخانه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی،

p.javadi@khu.ac.ir

تهران، ایران

..... بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

یافته ها نشان می‌دهد رابطه معنی‌دار منفی بین نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت وجود دارد. همچنین بین دو گروه دختر و پسر، از نظر اعتیاد به اینترنت تفاوت معنی‌داری وجود دارد، به این ترتیب که میانگین اعتیاد به اینترنت پسران (با 36/4 درصد) بالاتر از دختران (با 30/9 درصد) است. در نگرش مذهبی نیز، به استثنای اخلاقیات و ارزش‌ها، سایر مؤلفه‌ها تفاوت معنی‌داری با هم دارند و میانگین نگرش مذهبی دختران بالاتر از پسران است. همچنین بین نگرش مذهبی دانشجویان و اعتیاد به اینترنت با مقاطع تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود نداشت. نتایج پژوهش نشان دهنده تأثیر محافظت‌کننده و مثبت نگرش مذهبی در ابتلا به اعتیاد به اینترنت در بین جوانان است. چنانچه نگرش مذهبی در میان جوانان تقویت شود از صدمات حاصل از فناوری‌های نوین، در زندگی فردی و اجتماعی مصون خواهند ماند.

واژگان کلیدی: نگرش مذهبی، اعتیاد به اینترنت، فناوری های نوین، انقلاب اطلاعات.

مقدمه

اینترنت از جمله فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی است که گسترش آن، تأثیر زیادی بر نگرش افراد و رفتار آنان داشته است. انقلاب اطلاعات و ارتباطات در حال شکل دهی مجدد جهان است و اینترنت در رأس این جریان قرار دارد. اثر اینترنت بر تمام جنبه‌های زندگی مبهوت کننده است. این پدیده تأثیرات زیادی بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی بر جای گذاشته و هر روز به شمار کاربران آن افزوده می‌شود (زنجانی‌زاده اعزازی و محمدجوادی، 1384:121). وسعت و گسترش این شبکه به قدری است که مردم اکثر امور روزمره‌شان را در منزل یا محل کار از طریق این شبکه انجام می‌دهند (ابراهیمی، 1380:12). استفاده از اینترنت در بین نسل جدید نیز در حال گسترش است و بخش مهمی از زندگی افراد را تشکیل می‌دهد. امروزه برای خرید، جمع‌آوری اطلاعات، گفتگو با سایر کاربران و بسیاری از فعالیت‌های دیگر از اینترنت استفاده می‌شود، آن‌گونه که به نظر می‌رسد، هیچ جنبه‌ای از زندگی نیست که تحت تأثیر این دهکده جهانی قرار نگرفته باشد (سلیمی و دیگران، 1388:81). تأثیرات اینترنت بر جامعه و به ویژه نسل جوان از آن جا اهمیت دارد که بیشترین درصد کاربران اینترنت را جوانان تشکیل می‌دهند. فواید اینترنت برای همگان روشن است اما تأثیرات اجتماعی منفی آن نیز همیشه موضوع بحث بوده است. از جمله این تأثیرات می‌توان به انزوای اجتماعی¹، گریز از رفتار مطلوب اجتماعی، افت تحصیلی و اعتیاد به اینترنت² اشاره کرد (سانگ³، 2003:45).

برخی اعتیاد به اینترنت را نوعی استفاده از اینترنت می‌دانند که مشکلات روان‌شناختی، اجتماعی، درسی و شغلی در زندگی فرد ایجاد می‌کند. اعتیاد به اینترنت یا وابستگی رفتاری به اینترنت، صرف‌نظر از اینکه آن را یک بیماری یا آسیب روانی یا معضل اجتماعی بدانیم، پدیده‌ای است مزمن، فراگیر و عودکننده که با صدمات جدی

-
- 1 - Social isolation
 - 2 - Internet addiction
 - 3 - Song

جسمانی، مالی، خانوادگی، اجتماعی و روانی همراه است (شایق و دیگران، 1388:150). به اعتقاد برخی پژوهشگران، تنها موادی مثل الکل یا مواد مخدر در بدن انسان را می‌توان اعتیادآور شناخت، حال آن که برخی روانشناسان معتقدند که اینترنت هم می‌تواند موجب بروز رفتارهای اعتیادآور شود. برای مثال اعتیاد به قمار، بازی‌های رایانه ای، تماشای بیش از حد تلویزیون، بیش‌فعالی جنسی و ورزش افراطی نیز نمونه‌هایی از رفتارهایی هستند که مواد مخدر و روان‌گردان‌نقشی در آن‌ها ندارند (یانگ¹، 2004: 403). چنانچه رایس² اعتیاد به اینترنت را گرایش انسان به استفاده بیمارگونه از اینترنت می‌داند که روال زندگی طبیعی را مختل می‌کند. وی همچنین، استفاده نامناسب از اینترنت را به‌عنوان اختلال عدم کنترل انگیزه می‌داند که در طی آن، فرد انگیزه ای قوی برای استفاده از اینترنت دارد و پس از تکمیل آن رفتار نیز احساس رهایی و سرخوشی می‌کند (داگلاس³ و دیگران، 2008: 302). در واقع دیویس⁴ (2001) معتقد است که اصطلاح استفاده بیمارگونه از اینترنت مناسب‌تر از اصطلاحات دیگر است. در مجموع می‌توان از این تعاریف این‌طور برداشت کرد که این اختلال رفتاری به‌طور منفی بر نگرش‌ها و رفتارهای افرادی که بدان وابسته شده‌اند تأثیر گذاشته و آن‌ها را از داشتن یک زندگی معمول باز می‌دارد (دانایی مقدم، خسروی و افشار، 1390: 29).

ازسویی دیگر، شواهد پژوهشی نشان می‌دهد نگرش افراد تأثیر به‌سزایی در رفتارهای فردی و اجتماعی آنان دارد. به لحاظ اهمیتی که نگرش‌ها در زندگی افراد دارند، برخی از صاحب‌نظران تا آنجا پیش می‌روند که موضوع اصلی روان‌شناسی اجتماعی را «نگرش»⁵ می‌دانند و آن را علم مطالعه نگرش‌های افراد تعریف می‌کنند. اهمیت نگرش ناشی از آن است که صاحب‌نظران مطالعه نگرش را برای درک رفتار اجتماعی، حیاتی می‌دانند. بخش دیگری از این اهمیت مبتنی بر این فرض است که نگرش‌ها تعیین‌کننده رفتارها هستند و این فرض به‌طور ضمنی دلالت بر این امر دارد که

-
- 1 - Young
 - 2 - Rise
 - 3 - Douglas
 - 4 - Deivis
 - 5 - Attitude

مطالعات میان‌فرهنگی

با تغییر دادن نگرش‌های افراد می‌توان رفتارهای آن‌ها را تغییر داد. همچنین اگر نگرش مردم را بدانیم، می‌توانیم رفتار آنان را پیش‌بینی کنیم و بر آنان کنترل داشته باشیم (کریمی، 1379: 17). یکی دیگر از دلایل اهمیت نگرش این است که بر افکار اجتماعی مؤثر است، نحوه تفکر و پردازش اطلاعات را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به‌عنوان طرح ذهنی عمل می‌کند، به‌عبارت دیگر چارچوب‌های شناختی اطلاعات را در مورد مفاهیم، موقعیت‌ها و حوادث، سازماندهی و نگهداری می‌کند و سرانجام، بر فرآیند رفتار اثر می‌گذارد (آذربایجانی و دیگران، 1385: 45). طبق نظر فریدمن و همکارانش، نگرش نظام با دوامی است که شامل یک عنصر شناختی، یک عنصر احساسی و یک عنصر تمایل به عمل است (ترکان و کجباف، 1387: 50). این سه عنصر تحت عنوان مدل سه بخشی نگرش معرفی شده‌اند (شیفمن و کانوک¹، 1997: 52).

در فرهنگ دینی و معارف قرآنی نیز نگرش‌های متعددی می‌یابیم که در اینجا به نگرش مذهبی که در جامعه ما از اهمیت به‌سزایی برخوردار است خواهیم پرداخت. مذهب، تمام تفسیری است که چگونگی رابطه انسان را با خود، با انسان‌های دیگر و با کل پدیده‌های جهان هستی تبیین می‌کند. در قلب این الگو خداوند قرار دارد و بدین ترتیب، جهت‌گیری مذهبی با مرجعیت بخشیدن به خدا در تمام سطوح مناسبات انسانی تحقق می‌یابد (چابکی‌نژاد و حسینیان 1390: 39 به نقل از بهرامی، 1385).

به این ترتیب نگرش مذهبی² عبارت است از اعتقادات منسجم و یکپارچه توحیدی که خداوند محور امر بوده و ارزش‌ها، اخلاقیات، آداب و رسوم رفتارهای انسانی را با یکدیگر و با طبیعت خویش تنظیم می‌نماید (خدایاری‌فرد، 1379: 269). بنابراین نگرش مذهبی نقش مؤثری در شناخت، عواطف و رفتار افراد نسبت به عوامل درونی و محیطی دارد و می‌تواند سلامت روانی و اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار دهد. از آنجا که نسل جوان، خصوصاً دانشجویان بیشترین تأثیر را از فناوری‌های نوین، به‌ویژه اینترنت داشته‌اند بنابراین بیش از بقیه اقشار جامعه در معرض تبعات منفی آن نیز

1 - Schiffman & Kanuk
2 - Religious attitude

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

بوده‌اند. اما از عوامل مهمی که می‌تواند جوانان ما از ابعاد گوناگون از معرض آسیب‌های ناشی از توسعه فناوری‌های جدید حفظ نماید، داشتن باورها و اعتقادات دینی یا به عبارتی «نگرش مذهبی» است که به‌عنوان یک عامل محافظت کننده می‌توان به بررسی میزان ارتباط آن با ابتلاء جوانان به اعتیاد به اینترنت پرداخت. لذا این پژوهش در نظر دارد به بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی در بین جوانان بپردازد. از آنجا که دانشجویان از جمله اقشاری هستند که سروکار زیادی با اینترنت دارند، این گروه از جوانان به‌عنوان نمونه مورد بررسی انتخاب شده‌اند و پژوهش در بین دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه خوارزمی انجام شده است.

سوالات پژوهش

- 1- میزان اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی در بین دانشجویان به تفکیک جنسیت چقدر است؟
- 2- میزان اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی در بین دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی چقدر است؟

فرضیه های پژوهش

- 1- بین نگرش مذهبی دانشجویان و اعتیاد به اینترنت رابطه معنی داری وجود دارد.
- 2- بین نگرش مذهبی دانشجویان بر حسب جنسیت تفاوت معنی داری وجود دارد.
- 3- بین نگرش مذهبی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی تفاوت معنی داری وجود دارد.
- 4- بین اعتیاد به اینترنت در دانشجویان بر حسب جنسیت تفاوت معنی داری وجود دارد.
- 5- بین اعتیاد به اینترنت در دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی تفاوت معنی داری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

امروزه پژوهش‌های فراوانی در رابطه با اعتیاد به اینترنت و اثرات نامطلوب آن بر جوانان صورت گرفته است. پژوهشگرانی چون یانگ، ناکس¹ و اندرسون² همگی بر ماهیت اعتیادآور اینترنت به خصوص در قشر دانشجو تأکید داشته‌اند. در مورد تعداد مبتلایان اعتیاد اینترنتی در کشور ایران، هیچ آمار دقیقی وجود ندارد (کیانی و دیگران، 1392: 52). اما پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام شده و آثار اعتیاد به اینترنت از جنبه‌های مختلف سنجیده شده است، که در اینجا به برخی از جدیدترین آن‌ها که مرتبط‌تر به نظر می‌رسند، اشاره خواهد شد. همچنین پژوهش‌هایی درباره نگرش مذهبی دانشجویان و آثار آن بر جنبه‌های مختلف زندگی انجام شده است که از جمله می‌توان به پژوهش‌های عقیلی و کومار³، پولنر⁴، لويس و دیگران⁵ اشاره کرد. این پژوهش‌ها آثار مثبت نگرش مذهبی را در زمینه‌های مختلف تأیید کرده‌اند. با این حال تا کنون پژوهشی در مورد رابطه نگرش‌های مذهبی با اعتیاد به اینترنت انجام نشده است.

در پژوهشی که دانایی مقدم و دیگران (1390) با عنوان تأثیر اعتیاد به اینترنت بر میزان مطالعه دانشجویان انجام داده‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که اعتیاد به اینترنت بر میزان مطالعه درسی تأثیر گذاشته است، اما پژوهش شواهد کافی برای یافتن ارتباط میان اعتیاد به اینترنت و مطالعه غیر درسی نیافت. لین و ساي⁶ (2002) نیز در پژوهش خود که بر روی دانش‌آموزان تایوانی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که اینترنت بر عملکرد درسی دانش‌آموزان تأثیر منفی گذاشته است. پیش‌تر نیز در تعریف اعتیاد به اینترنت بیان شد، اعتیاد به اینترنت نوعی استفاده از اینترنت است که می‌تواند مشکلات روان‌شناختی،

1 - Knox

2 - Anderson

3 - Aghili & Kumar

4 - Pollner

5 - Argyle

6 - Lin & Tsai

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

اجتماعی، درسی و یا شغلی در زندگی فرد ایجاد کند (دانایی مقدم، خسروی و افشار، 1390:27).

در پژوهش دیگری ماهری و دیگران (1392) به بررسی تأثیر اعتیاد به اینترنت بر سبک زندگی دانشجویان ساکن خوابگاه‌های علوم پزشکی تهران پرداخته و تعداد 250 نفر از آنان را به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب کردند. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داد بین اعتیاد به اینترنت و سبک زندگی سالم رابطه معناداری وجود دارد و افراد معتاد به اینترنت نسبت به کاربران عادی اینترنت از نظر سبک زندگی سالم در وضعیت نامطلوبی به سر می‌برند.

همچنین پژوهشی که کیانی و دیگران (1392) با عنوان بررسی وضعیت اعتیاد به اینترنت و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران، بر روی 330 نفر از دانشجویان انجام دادند، نشان داد که 17/7 درصد از دانشجویان مورد مطالعه اعتیاد به اینترنت دارند و بین اعتیاد به اینترنت با متغیرهای جمعیت‌شناختی از جمله جنسیت، وضعیت کامپیوتر شخصی، سایت‌های علمی، وبلاگ شخصی، گفتگوی اینترنتی و برخی متغیرهای دیگر همبستگی آماری معناداری وجود دارد. اما در پژوهشی که حسین‌زاده اسکویی و دیگران (1392) به منظور بررسی میزان اعتیاد به اینترنت در بین 183 نفر دانشجویان ساکن خوابگاه در دانشگاه شهید بهشتی انجام دادند، نتایج نشان داد که بین اعتیاد به اینترنت و مقاطع تحصیلات تکمیلی و سن و معدل آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

همان‌طور که مشاهده می‌شود در غالب تحقیقاتی که انجام گرفته به آثار منفی اعتیاد به اینترنت بر جنبه‌های مختلف فردی و اجتماعی پرداخته شده است. لیکن عواملی که می‌توانند بر پیشگیری و درمان و حفاظت افراد از ابتلا به اعتیاد اینترنت تأثیر داشته باشند، کمتر مورد توجه واقع شده‌اند. نگرش مذهبی به عنوان یک عامل مثبت و محافظت کننده، می‌تواند در این زمینه مطرح باشد و در پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده است این مسئله مشهود است.

در پژوهشی که ظهور و توکلی (1380) با عنوان وضعیت نگرش مذهبی دانشجویان

مطالعات میان‌فرهنگی

دانشگاه علوم پزشکی کرمان، بر روی 771 نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انجام دادند، این نتیجه حاصل شد که حدود 16 درصد دانشجویان دارای نگرش مذهبی ضعیف، 29 درصد متوسط و 55 درصد قوی بوده‌اند. نگرش مذهبی دختران به طور معنی‌داری قوی‌تر از پسران بود. این پژوهش، با این پیش‌فرض که نگرش مذهبی بر تمام جنبه‌های زندگی بشر از جمله پیشگیری و کاهش فشارهای روانی، افسردگی و تمایل به استفاده از مواد مخدر و الکل نقش به‌سزایی دارد، صورت گرفته است (ظهور و توکلی، 1381: 45). در پژوهشی که صحرائیان، غلامی و امیدوار (1390) با عنوان رابطه‌ی نگرش مذهبی و شادکامی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، بر روی 271 نفر دانشجویانجام گرفت، یافته‌ها حاکی از این بود که رابطه معناداری بین شادکامی و نگرش مذهبی وجود دارد. به‌نظر می‌رسد که جهت‌گیری مذهبی می‌تواند موجب احساس شادکامی گردد، در واقع رابطه‌ی شخصی با وجودی برتر، سبب چشم‌انداز مثبتی در زندگی می‌شود.

رجالی و مستأجران (1391) در پژوهشی با عنوان بررسی نگرش مذهبی دانشجویان دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان که بر روی 200 نفر از دانشجویان جدیدالورود دانشکده بهداشت اجرا گردید، نتیجه گرفتند که نگرش مذهبی دانشجویان در تمام ابعاد دینی قوی و نگرش مذهبی دختران دانشجو به‌طور معنی‌داری بیش از پسران بود. همچنین بین متغیرهای سن و رشته تحصیلی با نگرش مذهبی ارتباط معنی‌داری وجود داشت. همچنین فیروزی و دیگران (1392) پژوهشی در زمینه ارتباط باورهای مذهبی و سلامت روان دانش‌آموزان متوسطه شهر درگز، بر روی 157 نفر دانش‌آموز دبیرستانی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که بین دینداری و سلامت عمومی، علائم جسمانی، کارکردهای اجتماعی و اضطراب ارتباط معنی‌داری وجود دارد. به‌طوریکه می‌توان میزان دینداری فرد و تعهد او به آداب و تعالیم دینی و مذهبی را یکی از عوامل بسیار مهم و تأثیرگذار بر بهداشت روانی او دانست.

چنانچه در تمامی تحقیقات مطرح شده نمایان است نگرش مذهبی به‌عنوان یک عامل محافظت‌کننده و مثبت در نظر گرفته شده است. اما پژوهش حاضر به دنبال پاسخ این سؤال است که آیا می‌توان نگرش مذهبی در افراد را، به‌عنوان عامل محافظت‌کننده از

ابتلا به اعتیاد اینترنتی در نظر گرفت و آیا رابطه‌ای بین این دو متغیر وجود دارد؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی تحلیلی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه خوارزمی کرج، در تمامی مقاطع تحصیلی بوده‌اند. تعداد نمونه برحسب جدول مورگان 345 نفر بود که از آن‌ها با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی از سه مقطع کارشناسی (213) نفر؛ کارشناسی ارشد (100) نفر و دکتری (32) نفر انتخاب شدند.

ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه نگرش مذهبی خدایاری فرد و دیگران (1374) و پرسشنامه اعتیاد به اینترنت کیمبرلی یانگ (1996) است. پرسشنامه خدایاری فرد و دیگران (1374) با بهره‌گیری از پیشینه پژوهشی و متون اسلامی تدوین شده است و دارای 40 سؤال پنج گزینه‌ای است که ابعاد اساسی اعتقادی را که شامل جهان‌بینی و ایدئولوژی است، اندازه‌گیری می‌نماید و به روش درجه‌بندی موسوم به مقیاس لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. سؤال‌ها از نظر رابطه با نگرش مذهبی، بعضی دارای نگرش معنایی مثبت و برخی دارای نگرش معنایی منفی هستند. برای نمره‌گذاری مقیاس، به هر یک از گزینه‌های انتخاب شده، که نگرش مثبت تلقی شده‌اند، 4 و 5 امتیاز، به گزینه‌هایی که نگرش منفی تلقی شده‌اند، 1 و 2 و به گزینه‌های بینابین 3 نمره تعلق می‌گیرد. بیشترین نمره در این مقیاس، 200 امتیاز است. ضریب همبستگی نمره هر یک از مواد با نمره کل پرسش‌نامه در سطح 0/0001 معتبر است. با نگاهی به اعتبار ابزار در دو مطالعه مقدماتی و نهایی که با سه روش «اسپیرمن-براون»، «گاتمن» و «آلفای کرونباخ» انجام شده است، به ترتیب مقادیری معادل 0/93، 0/92 و 0/95 به دست آمده است که نشان می‌دهد ابزار حاضر از اعتبار نسبتاً بالایی برخوردار است (خدایاری فرد، شکوهی یکتا و غباری بناب، 1379).

پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ (1996) در 20 عبارت طراحی شده و با استفاده از مقیاس پنج نقطه‌ای لیکرت (به ندرت = 1، گاهی اوقات = 2، اغلب = 3، بیشتر اوقات = 4

مطالعات میان فرهنگی

و همیشه = 5) مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. حداقل نمره کسب شده از این مقیاس 20 و حداکثر نمره 100 است. براساس نمره‌های کسب شده از این مقیاس افراد در سه گروه، نمره بین 20 تا 49 کاربر طبیعی، 50 تا 79 اعتیاد خفیف کاربر طبیعی، 50 تا 79 اعتیاد خفیف، 80 تا 100 اعتیاد شدید تفسیر می‌شود (علوی و دیگران، 1388 به نقل از کیانی و دیگران، 1392). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و از آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون، آزمون t و تحلیل واریانس استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

الف: اطلاعات توصیفی

یافته‌های بخش توصیفی و جمعیت‌شناختی نشان می‌دهد که بیشترین پاسخ دهندگان را زنان با 67/8 درصد تشکیل داده‌اند. از لحاظ مقطع تحصیلی نیز بیشترین جمعیت را مقطع کارشناسی با 61/7 درصد به خود اختصاص داده است و مقطع کارشناسی ارشد با 29 درصد و دکتری با 9/3 درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. از لحاظ سن نیز در میان دختران از 18 الی 44 سال و در پسران 18 الی 48 سال تفاوت سنی وجود داشته، اما میانگین سنی دختران 23/4 و میانگین سنی پسران 24/4 برآورد شده است.

سؤال 1 پژوهش: میزان اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی در بین دانشجویان به

تفکیک جنسیت چقدر است؟

جدول 1. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش، به تفکیک جنسیت

جنسیت متغیرها	دختر		پسر		جمع میانگین SD ن
	میانگین	SD	میانگین	SD	
اعتیاد به اینترنت	30/9	11/1	36/3	15/7	32/7 13
عبادات	34/9	4/7	32/7	6/2	34/2 5/3
اخلاقیات و ارزش‌ها	21/6	2/8	20/9	3/5	21/4 3/1
اثر مذهب در زندگی	30/2	4/7	28	5/8	29/5 5/2

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

انسان						
3/4	20/6	3/8	19/9	3/2	21	مباحث اجتماعی
6/4	38/3	7/4	36/8	5/7	39/1	جهان بینی و باورها
4/6	25/2	5/2	24/1	4/2	25/7	علم و دین
25/1	169/3	28/9	162/5	22/5	172/5	نمره کل نگرش مذهبی

بر اساس اطلاعات جدول 1، میانگین کلی اعتیاد به اینترنت 32/7 است. با توجه به داده‌های جدول، میانگین اعتیاد به اینترنت در پسران بالاتر از دختران است و میانگین نگرش‌های مذهبی و مؤلفه‌های آن در دختران دانشجو تا حدی بالاتر از پسران است. البته معناداری آماری این تفاوت‌ها باید مورد آزمون قرار گیرد.

سؤال 2 پژوهش: میزان اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی در بین دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی چقدر است؟

جدول 2. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش، به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع تحصیلی		کارشناسی		ارشد		دکتری	
متغیرها		SD	میانگین	SD	میانگین	SD	میانگین
اعتیاد به اینترنت		13/8	32/4	12/4	33/3	9/5	32
عبادات		4/9	34/4	5/6	33/8	6/4	33/8
اخلاقیات و ارزش‌ها		2/9	21/4	3/3	21/2	3/6	21/9
اثر مذهب در زندگی انسان		4/7	29/9	5/9	28/9	5/4	28/4
مباحث اجتماعی		3/1	20/8	3/8	20/4	3/4	20/2
جهان بینی و باورها		5/9	38/7	7/2	37/8	7	37/5
علم و دین		1/4	25/6	5/2	24/7	5/5	24/5
نمره کل نگرش مذهبی		22/7	170/9	28/3	166/8	29/5	166/3

مطالعات میان‌فرهنگی

بر اساس جدول 2، میانگین اعتیاد به اینترنت در دانشجویان کارشناسی ارشد اندکی بالاتر از دو گروه دیگر است. در مؤلفه‌های اثر مذهب در زندگی و رفتار انسان، جهان‌بینی و باورها، علم و دین و نمره کل نگرش‌ها، میانگین دانشجویان کارشناسی بالاتر از دانشجویان ارشد و دکتری است اما بین دو گروه ارشد و دکتری تفاوت محسوسی مشاهده نمی‌شود.

ب: یافته‌های استنباطی

فرضیه 1 پژوهش: بین اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

در این بخش جهت بررسی رابطه بین اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شده است. اطلاعات جدول 3 حاکی از این است که، بین اعتیاد به اینترنت با تمام مؤلفه‌های نگرش مذهبی و نمره کل نگرش‌های مذهبی همبستگی منفی معنادار وجود دارد. از طرف دیگر مؤلفه‌های نگرش مذهبی دارای همبستگی درونی بالایی هستند که این امر حاکی از روایی سازه مطلوب این ابزار است.

جدول 3. ماتریس همبستگی اعتیاد به اینترنت و نگرش‌های مذهبی

ردیف	متغیرها	1	2	3	4	5	6	7
1	اعتیاد به اینترنت	1						
2	عبادات	-0/23**	1					
3	اخلاقیات و ارزش‌ها	-0/20**	0/69**	1				
4	اثر مذهب در زندگی	-0/30**	0/79**	0/67**	1			
5	مباحث اجتماعی	-0/18**	0/75**	0/60**	0/73**	1		
6	جهان‌بینی و باورها	-0/32**	0/80**	0/66**	0/84**	0/70**	1	
7	علم و دین	-0/26**	0/80**	0/69**	0/85**	0/73**	0/82**	1
8	نمره کل نگرش مذهبی	-0/29**	0/91**	0/78**	0/92**	0/83**	0/93**	0/92**

** معنی دار در سطح 0/01

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

نگرش‌های مذهبی چه سهمی از واریانس اعتیاد به اینترنت را تبیین می‌کنند؟

جدول 4. خلاصه مدل

خطای انحراف استاندارد برآورد	R ² تعدیل شده	R ²	R
12/32	0/11	0/12	0/35

جدول 5. تحلیل رگرسیون برای پیش بینی اعتیاد به اینترنت توسط نگرش‌های مذهبی

معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منابع تغییر
		1150/5	6	6902/7	رگرسیون
0/001	7/57	151/9	336	51031/3	باقی مانده
			342	57934	کل

جدول 6. ضرایب رگرسیون

معنی داری	T	Beta	خطای استاندارد	B	پیش بین
0/017	2/4	0/37	0/38	0/92	عبادات
0/078	1/8	0/17	0/40	0/70	اخلاقیات و ارزش ها
0/710	0/37	0/06	0/41	0/70	اثر مذهب در زندگی
0/010	2/6	0/27	0/39	1	مباحث اجتماعی
0/058	1/9	0/29	0/43	0/82	علم و دین
0/002	-3/1	-1/31	0/22	-0/68	نمره کلی نگرش مذهبی

مطالعات میان فرهنگی

با توجه به جدول های 4 و 5 و 6 تحلیل رگرسیون نشان می دهد که نگرش های مذهبی در مجموع 12 درصد از واریانس اعتیاد به اینترنت را پیش بینی می کنند. آزمون آماری F برای معنی داری ضریب همبستگی برابر با 7/57 است که در سطح 0/001 معنی دار است. از میان مؤلفه های نگرش های مذهبی، عبادات، مباحث اجتماعی و نمره کل نگرش های مذهبی سهم معناداری در تبیین اعتیاد به اینترنت دارند و مؤلفه جهان بینی و باورها از معادله کنار گذاشته شده است. لذا نتایج حاصل از تحلیل آماری، فرضیه پژوهش را، مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت دانشجویان تأیید می کند و هرچه میزان نگرش مذهبی بالاتر باشد میزان اعتیاد به اینترنت پایین می آید و بالعکس. فرضیه 2 پژوهش: بین نگرش مذهبی دانشجویان بر حسب جنسیت تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای مقایسه نگرش های مذهبی دانشجویان دختر و پسر و دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی، از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری¹ (MANOVA) استفاده شده است.

جدول 7. نتایج تحلیل واریانس چند متغیری تفاوت کلی نگرش مذهبی در دو گروه

منبع اثر	آماره ملاک	ارزش آماره	نسبت F	df فرضیه	df خطا	معناداری
	پیلائی	0/054	3/23	6	336	0/004
گروه	ویلکز	0/946	3/23	6	336	0/004
	هتلینگ	0/057	3/23	6	336	0/004

جدول 7 نشان می دهد که هر سه شاخص آماره ملاک آزمون در مورد تفاوت دو گروه از نظر متغیرهای مورد مطالعه در سطح 0/004 معنی دار شده است. این یافته به این معناست که دو گروه حداقل در یکی از مؤلفه های نگرش مذهبی تفاوت معناداری دارند. جدول 8 جزئیات تفاوت ها را نشان می دهد:

1. Multivariate Analysis of Variance (MANOVA)

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

جدول 8. نتایج تحلیل واریانس چند متغیری تفاوت دو گروه در نگرش‌های مذهبی

معنی‌داری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	متغیر وابسته
0/001	14/2	381/9	1	381/9	عبادات
0/070	3/3	31/2	1	31/2	اخلاقیات و ارزش‌ها
0/001	14/8	382/5	1	382/5	اثر مذهب در زندگی
0/008	7	81/7	1	81/7	مباحث اجتماعی
0/003	9	360/2	1	360/2	جهان‌بینی و باورها
0/002	10	208	1	208	علم و دین
0/001	12/5	7590/6	1	7590/6	نمره کل نگرش مذهبی

جدول 8 نشان می‌دهد که، دو گروه دختر و پسر دانشجوی، به استثنای اخلاقیات و ارزش‌ها، در سایر مؤلفه‌های نگرش مذهبی تفاوت معناداری با هم دارند، به این ترتیب که میانگین نگرش مذهبی دختران بالاتر از پسران است. فرضیه 3 پژوهش: بین نگرش مذهبی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

برای مقایسه نگرش مذهبی دانشجویان دختر و پسر مقاطع مختلف تحصیلی از تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) استفاده شده است.

جدول 9. نتایج تحلیل واریانس چند متغیری تفاوت کلی نگرش مذهبی در سه گروه

منبع اثر	آماره ملاک	ارزش آماره	نسبت F	df فرضیه	df خطا	معناداری
پیلانی	0/037	1/07	12	676	0/380	
ویلکز	0/963	1/07	12	674	0/377	گروه
هتلینگ	0/039	1/07	12	672	0/374	

مطالعات میان فرهنگی

همان طور که جدول 9 نشان می‌دهد، هیچ یک از سه شاخص آماره ملاک آزمون در مورد تفاوت دو گروه از نظر متغیرهای مورد مطالعه در سطح 0/05 معنی‌دار نشده است. این یافته به این معناست که تفاوت معناداری در نگرش‌های مذهبی سه گروه تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) وجود ندارد.

فرضیه 4 پژوهش: بین اعتیاد به اینترنت در دانشجویان بر حسب جنسیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

برای برای مقایسه اعتیاد به اینترنت در دختران و پسران دانشجو از آزمون t مستقل استفاده شده است.

جدول 10. خلاصه نتایج آزمون t برای مقایسه اعتیاد به اینترنت دختران و پسران

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	T	معناداری
دختر	232	30/9	11/1	165/03	-3/30	0/001
پسر	111	36/4	15/7			

اطلاعات جدول 10 نشان می‌دهد که بین دو گروه دختر و پسر، از نظر اعتیاد به اینترنت تفاوت معنی‌داری وجود دارد، به این ترتیب که میانگین اعتیاد به اینترنت پسران با 36/4 درصد بالاتر از دختران با 30/9 درصد است.

فرضیه 5 پژوهش: بین اعتیاد به اینترنت در دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

برای مقایسه اعتیاد به اینترنت دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی از تحلیل واریانس یک‌راهه (ANOVA) استفاده شده است.

بررسی رابطه نگرش مذهبی و اعتیاد به اینترنت در بین جوانان

جدول 11. خلاصه نتایج تحلیل واریانس یکراهه اعتیاد به اینترنت در بین گروه‌ها

متغیر	منبع واریانس	مجموع مجذورات	Df	نسبت F	معنی‌داری
اعتیاد به اینترنت	بین گروهی	65/90	2		
	درون‌گروهی	57868/10	340	0/194	0/824
	کل	57934	342		

جدول 11 نشان می‌دهد که بین مقاطع تحصیلی مختلف از نظر اعتیاد به اینترنت تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد، میزان اعتیاد به اینترنت در میان پسران دانشجویان با 36/4 درصد بیشتر از دختران با 30/9 درصد است. این نتیجه با یافته‌های ماهری و دیگران (1392) همسو است. در پژوهش آن‌ها نیز بین اعتیاد به اینترنت و جنسیت و معدل تحصیلی رابطه معناداری وجود داشت. همچنین در مقایسه دختران و پسران دانشجویان از نظر نگرش مذهبی، یافته‌ها حاکی از آن است که استثنای اخلاقیات و ارزش‌ها، در سایر مؤلفه‌های نگرش مذهبی، تفاوت معنی‌داری بین آن‌ها وجود دارد و میانگین نگرش مذهبی در دختران بیشتر از پسران است. رجالی و مستأجران (1391) نیز در پژوهش خود به نتیجه مشابهی رسیدند و در آن پژوهش نیز نگرش مذهبی در دختران دانشجویان به طور معناداری بیش از پسران بود. همین‌طور این نتیجه در پژوهش ظهور و توکلی (1381) نیز دیده می‌شود. اما مقاطع مختلف تحصیلی دانشجویان در نگرش مذهبی و میزان اعتیاد به اینترنت تأثیری نداشته است و این با یافته‌های حسین‌زاده اسکویی (1392) و ماهری و دیگران (1392) هم‌خوانی دارد.

به‌طور کلی در بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت و نگرش مذهبی، پژوهش حاضر نشان می‌دهد رابطه معنی‌دار منفی بین آن‌ها وجود دارد و با افزایش یکی، دیگری کاهش می‌یابد؛ لذا فرضیه پژوهش مورد تأیید است. بنابراین می‌توان با افزایش و تقویت نگرش مذهبی

مطالعات میان‌فرهنگی

دربین دانشجویان و جوانان از ابتلاء آن‌ها به اعتیاد اینترنتی و بسیاری دیگر از ناهنجاری‌های روانی و اجتماعی محافظت کرد؛ چراکه در تحقیقات ماهری و دیگران (1392) و کیایی و دیگران (1392) همچنین دانایی مقدم و دیگران (1390)، به‌خوبی تأثیرات سوء اعتیاد به اینترنت بر سبک زندگی سالم و متغیرهای جمعیت‌شناختی و مطالعه درسی دانشجویان تأیید شده است. از طرفی در پژوهش صحرائیان و دیگران (1390) مشاهده شد که نگرش مذهبی باعث ایجاد شادکامی در دانشجویان شده است و یا در پژوهش فیروزی و دیگران (1392) نقش نگرش مذهبی در سلامت عمومی دانش‌آموزان مورد تأیید قرار گرفته است.

نتایج حاصل نشان می‌دهد نگرش مذهبی به‌عنوان یک عامل محافظت‌کننده و مثبت می‌تواند در سلامت افراد به صورت فردی و اجتماعی مؤثر بوده و از بسیاری از معضلات ناشی از توسعه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و اعتیاد به اینترنت ممانعت نماید. برگزاری جلسات دوستانه در قالب برنامه‌های فرهنگی مناسب در دانشگاه‌ها و آموزش راه‌های صحیح استفاده از اینترنت و بیان فواید و مضرات آن، جلسات بحث و گفتگو درباره نگرش مذهبی و تأثیر آن بر زندگی فردی و اجتماعی می‌تواند از راهکارهای مفید در این زمینه باشد.

منابع

- 1- آذربایجانی، مسعود و دیگران، (1385)، روانشناسی اجتماعی با نگرش با منابع اسلامی. تهران: سمت.
- 2- ابراهیمی، مهدی، (1380)، اینترنت. تهران: نشر کتابدار.
- 3- ترکان، هاجر، کجباف، محمدباقر، (1387)، نگرش چیست؟ فصلنامه توسعه علوم و فناوری. 1 (1)
- 4- چابکی‌نژاد، زهرا، حسینیان، سیمین، (1390)، بررسی رابطه هوش معنوی با نگرش مذهبی در بین دختران دانشجو. بانوان شیعه. 8 (26)
- 5- حسین‌زاده اسکویی، علی، زمانی‌زارچی، محمدصادق؛ علی‌نژادنیروی، امید؛ دهقان، ابوالفضل؛ اصنافی، امیررضا، (1392)، بررسی اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان ساکن خوابگاه کوی پسران در دانشگاه شهید بهشتی. عصر فناوری اطلاعات. (95)
- 6- خدایاری‌فرد، محمد، شکوهی یکتا، محسن و غباری‌بناب، باقر، (1379)، آماده‌سازی مقیاس نگرش مذهبی دانشجویان. مجله روانشناسی. 3 (15)
- 7- دانایی‌مقدم، دلنشین، خسروی، فریبرز، افشار، ابراهیم، (1390)، تأثیر اعتیاد به اینترنت بر میزان مطالعه دانشجویان. فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات. 24 (3)
- 8- رجالی، مهربی؛ مستأجران، مهناز، (1391)، بررسی وضعیت نگرش مذهبی دانشجویان دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. مجله تحقیقات نظام سلامت. 8 (2)
- 9- زنجانی‌زاده اعزازی، هما و محمدجوادی، علی، (1384)، بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی ناحیه 3 مشهد (در سال 82-83). جامعه‌شناسی ایران. 6 (2)
- 10- سلیمی، عظیمه، جوکار، بهرام، نیک‌پور، روشنگر، (1388)، "ارتباط اینترنتی در زندگی: بررسی نقش ادراک حمایت اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت". فصلنامه مطالعات روانشناختی. 5 (3)

مطالعات میان‌فرهنگی

- 11- کریمی، یوسف، (1379)، نگرش و تغییر نگرش. تهران: موسسه نشر ویرایش.
- 12- کیانی، تیام، فلاحتی خشک‌ناب، مسعود؛ دالوندی، اصغر؛ حسینی، محمدعلی؛ نوروزی، کیان، (1392)، بررسی وضعیت اعتیاد به اینترنت و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران. آموزش پرستاری. 2 (4)
- 13- شایق، سمیه، آزاد، حسین، بهرامی، هادی، (1388)، بررسی اعتیاد به اینترنت و رابطه آن با ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان تهران. مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی، 11 (2)
- 14- صحرائیان، علی، غلامی، عبدالله، امیدوار، بنفشه، (1390)، رابطه‌ی نگرش مذهبی و شادکامی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز. فصلنامه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گناباد. 17 (1)
- 15- ظهور، علیرضا، توکلی، علی، (1381)، وضعیت نگرش مذهبی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان، سال 1380. ارمان دانش. 7 (28)
- 16- فیروزی، ابوذر، امینی، معصومه؛ اصغری، زهرا؛ مقیمی‌دهکردی، بیژن، (1392)، بررسی ارتباط باورهای مذهبی و سلامت روان دانش‌آموزان متوسطه شهر درگز در سال تحصیلی 89-90. مجله بهداشت و توسعه. 2 (2)
- 17- ماهری، آق بابک، جوینی، حمید؛ بهرامی، محمدنبی؛ صادقی، رویا، (1392)، بررسی تأثیر اعتیاد به اینترنت بر سبک زندگی دانشجویان ساکن خوابگاه‌های علوم پزشکی تهران در سال 1391. مجله علوم پزشکی رازی. 20 (114)

18- Agili, M., Kumar, GV. (2008). Relation between religious attitudes and happiness among professional employee. Journal of Indian Academy of applied psychology, 34(Special issue)

19- Anderson, KJ. (2001). Internet use among college students: An exploratory study. Journal of American College Health, 50(1)

20- Davis, R.A. (2001). Cognitive – behavioral model of pathological Internet use. Computers in Human Behavior, 195(17)

21- Douglas, AC. Mills, JE. Niang, M. Stepchenkov, S. Byun, S. Ruffini, C., Lee, SK., Loutfi, J. Lee, JK., Atallah, M. Blanton, M. (2008). Internet addiction: Meta-synthesis of qualitative

research for the decade 1996-2006. *Computer in Human Behavior*, 24(6)

22- Knox, D., Daniel, V., Sturdivant L, Zusman ME. (2001). College student use of the Internet for mate selection. *Journal of College student*; 35(1)

23- Lewis, CA., Maltby J., Day, L. (2005). Religious Orientation, religious coping and happiness among UK adults. *Personal indivision Difference*, 38(5)

24- Pollner, M. (1989). Divine relations, social relations, and well-being. *Journal of Social Behavior*. 30(1)

25- Schiffman, LG., Kanuk, LL. (1997). *Consumer Behavior*. London: Practice-Hall.

26- Song, I. (2003). "Internet gratifications, depression, self-efficacy, and internet addiction". ProQuest Dissertation and Theses, Michigan State University.

27- Young, KS. (2004). "Internet addiction". *American Behavioral Scientist*, 48(4)